

BARTHA GUSZTÁV

Illúziók

Kávéházi asztalnál, poharazgatás közben – még mielőtt a cimborák pokolba kívánnák a szomszédvár focidrukkereit, a nemszeretem politikusokat és végül egymást –, passzió magamutogató csészealjokról diskurálni. Olyan... dizájnos! Passzol az ütészálló és seszínű műmárvány asztallaphoz, a falhosszú akvárium sötétkéék vizében díszlő vörös veres, üvegzöld és piszokszürke színű műhalakhoz; a dizóznak öltözött pincérnők műszempillájához, műmosolyához... A mennyezetről alálógó formabontó, tirke-tarka műtyürekéék szinte megelevenednek, mikor végrevalahára, az ufóra terelődik a szó. A beazonosítatlan repülő tárgy először persze száguldozik nyugatról keletre, keletről nyugatra, csak aztán kereng, pörög, lebeg a házak felett. Közben fényjeleket ad, pulzál, s csöppet sem tűnik valószínűtlenebbnek, távolibbnak és elérhetlenebbnek, mint a bárpulton sorakozó, csillagászati összegekre taksált, rejtjelcímkés üvegek tartalma.

Egész más dolog valódi ufót látni; elképzelní az ufó látásról beszámoló újságcikkben leírtakat! Miért pont éjjel fél kettőkor, és csakis a kávéház melletti útkereszteződés után balra, a Békejobb utca 10. szám fölött lebegett, villogtatta hosszú percekig ibolyaszín fényét a kérdéses ufó? Na miért?

A tanácsi szükséglakásokra felosztott, valamikor szebb napokat megélt földszintes, kúriaszerű lakóház lebetonozott udvarán a sziglacseki, mozgatható virágágyásokon kívül nemigen volt semmi egyedi és figyelemre méltó. A György bácsi féle ufólátásról beszámoló helyi lap újságírónje – a lakók nem kis bosszúságára – említésre sem méltatta őket. Értelemszerűen így arról sem írt a cikkében, hogy a virágágyásokon három, deszkaféékkel, fotel kerekecskéékkel ellátott, kertfölddel teletöltött, fehérre meszelt gépkocsiabroncsot kell érteni. Sziglacsek tavasszal virágmagvakat szórt, palántákat tűzdelt az ágyásokba, hogy aztán a sorsukra hagyja őket. Köpni nem volt ideje! Igaz ugyan, hogy sovány alkatával, kacsázó járásával kicsike emberkének tűnt a városi forgatagban, de a házgondnoki hivatal az ő méretére szabták. Napközben kérvényeket körmölt, lóttott-futott, kitartóan kilincsel

a hivatalokban. Esténként meg ki-kifakadt, hosszasan sajnáltatta magát Nyina Pávlovnával a közös udvar közös lócáján, ha valamit nem sikerült elintéznie. S általában: nem sikerült! Hajnalka, Kukuskinék és a többiek közben gyomlálgatták, locsolgatták – a tűző naptól óvandón –, húzogatták az ágyásokat az udvar napos szegletéből az árnyasabba. Ismerték a hálát, értékelték Sziglacsek ügybuzgalmát. Nem úgy az ufót látó György bácsi a 10/7-ből: egy fűszálat ki nem gyomlált, köpet víz nem sok, annyival sem locsolta meg az ágyásokat soha!

Egyszóval, a Békejobb utca 10. szám lebetonozott udvarán nem álltak asztalok, nem pipeskedtek közöttük dizőznek öltözött pincérnők, bárpult sem trónolt a háttérben. Helyt a közös illemhely, a lakatra zárt fűskamrácskák végében a májusi melegek beálltával orrfacsaró bűzfelhöket eregetett. A szippantókocsi félévente, a postás havonta jött. Voltak tehát ünnepnapok az esetenként és nyári esténként a közös udvar közös lócán üldögélők életében. Ahogyan az újságíró nő írásában találoán megjegyezte: a sivárság még nem sivatag, mint azt sokan hiszik! Minimál nyugdíjat jelent, szociális és munkanélküli segélyt; az egykor volt tágas szobákban farostlapokkal leválasztott konyhácskát, keskeny kamrát, szűkös hálószobát. Néhány száll gornyadozó, kiélt földű virágágyásokban senyedő virágot, s a közös udvaron közös lócát, amin üldögélve oly jólesett sóhajtozni, elvágyódni, sóvárogni egy emberibb élet után.

A kissé kancsal Hajnalka a 10/4-ből férfi után epekedett. A veszedős Kukuskinék a 10/5-ben lakótelepi, sokszobás lakásról ábrándoztak. A nagyon tiszta és pedáns Nyina Pávlovna is sűrven kiült a lócára, s olyankor a Sziglacsekkel közös háztartását tervezgette. Egy szép nap majd ledöntik a farostfalakat, egyesült erővel, vésővel és kalapáccsal kibontják a ház két legnagyobb szobáját elválasztó befalazott ajtót. Egyé lesz a 10/1 a 10/2-vel, közös lesz a felmosóröngy és a súrolófa, s hogy szikrából lobban fel láng... Meg hasonló izzó szavakkal próbálta szomszédjában az... ölelés vágyát fölszítani.

Sziglacsek az istennek sem akart tüzet fogni! Nem mintha lélekben rendszert váltott volna: nem! A folytonos hivatali kilincselések, az előszobázások kudarci megtanították: határok pediglen a demokráciában is vannak. Óhó, de még mennyire! Egyszerre valóságosak és képletesek; szilárdak és képlékenyek, s nem bölcs dolog átlépni – uram bocsá! –, fölszámolni a kereteket. Jobb megállni, keményen lecövekelni az emberi

önzéssel, kapzsisággal aláaknázott határzár előtt; olykor a megingás is életveszélyes!

Ekként gondolkodott Sziglacsek, s ezúttal sem felejtette el ráemelni csodálkozásra nyíló, ködös-borús tekintetét a mellette ülő, fennhangon agitáló Nyina Pávlovnára: "Mit nem tud ezen megérteni?"

Miért nem akarja megérteni?

A Naprendszer – az újságcikk szerint – 250 kilométer/másodperc sebességgel kering a Tejútrendszer középpontja körül, míg a kilótt puszkagolyó 1,5 kilométert tesz meg egy másodperc alatt. De nem kizárt, hogy a nyomda ördöge összekeverte a számokat, és az állítás fordítva igaz. Ha így van – és miért ne lehetne?! –, akkor a láthatáron összeér az ég a földdel; a Nap este lenyugszik, reggel fölkel, s holnaptól más lesz a világ. Állíthatja György bácsi váltig a 10/7-ből, hogy egykor az udvaron bújócskázott, fogócskázott a valamikori szomszéd jegyzőék Emma nevű kislányával. Ki fog neki hinni? Az újságíró? Hajnalka, vagy Kukuskinék aligha! Egységben az erő! Még hogy széles, füves volt az udvar; konyhakerttel végződött és árnyas szőlőlugassal! Meg hogy az álmai nem szorultak holmi közös lócára – szélteben-hosszában belakták az egymásba nyíló, nagypolgári ízléssel berendezett szobákat!

– Hogy tudott az öreg még ilyen... ufót kitalálni is!? – háborgott, adott hangot elhallgatott gondolatainak Nyina Pávlovna.

– Sehogy – válaszolta Sziglacsek, s elaprózva, óvatosan kihúzódott a lóca végére. Hosszú idő óta, először sikerült – s milyen könnyedén! – elintéznie egy ügyet a polgármesteri hivatalban. Akár már a héten felszerelhetik a házra az új ereszcatornát. Aztán jöhet a közüzemi csatornázás, a ház külső-belső tatarozása, a... minden szép sorjában. Nem, többé nem szorul Nyina vigasztaló szavaira!

Az asszony tekintetével követte Sziglacseket, maga nem mozdult. Legfeljebb, ha a türkizkék színű pongyolája gallérját, rakoncátlankodó ősz hajtincseit igazgatta meg, de, erre sem mert volna megesküdni. Miért kellett annak az újságcikknek megjelennie?! Istenem, miért?

– Képzeld, ma délután György bácsi, a 10/7-ből, fogta a locsolót és megöntözte a virágágásokat! – szólalt meg váratlanul Nyina Pávlovna. Aztán kissé megszédült: nem akarta, s lám mégis elkotyogta!

– Nem mondott semmit? – kérdezte Sziglacsek élénken, szinte azonnal. Mintha nem az ő mozgatható virágágásairól lenne szó, s nem

a közös udvar közös lócán ülne! Igen, de akkor hol? Nem elég, hogy Hajnalkán felfogott egy több gyerekes özvegyember; Kukuskinék munkához, banki hitelhez jutottak, és maholnap elköltöznek – Sziglacsek Gézára sem lehet ráismerni! Egy Sziglacsekre! Erre gondolt az asszony a kérdés hallatán, s úgy érezte, a perceken leszédül a közös udvar közös lócáról.

– Vidám volt, fütyölt, dalolt – felelte Nyina Pávlovna önkéntelenül, s nagyon mélyet sóhajtott, mint aki szeretné visszaszívni, el nem hangzottá tenni a szavait. Holott a könnyeivel küszködött. Nem ismert saját hangjára. Telve volt kedvességgel. Hová tűnt harsány, haris zsémbesége? Istenem, hová!?

– Nem rossz ember az öreg – nyugtázta a választ Sziglacsek, s csak beszélt, beszélt... Elmondta azt, amit amúgy minden lakó tudott. A ház, valamikor, valóban a György család tulajdona volt, és nagyon sajnós, hogy az öregnek az egykori cselédlakásban kellett leélnie az életét. Ügyvédnek sem tanulhatott, vasúti kocsirendezőként ment nyugdíjba. De hát ilyen az élet, és arról ők ketten tehetnek a legkevésbé, hogy olyaná lett György bácsi sorsa a 10/7-ben, amilyen. – Egyetért velem, Nyina Pávlovna? – kérdezte Sziglacsek végezetül.

Micsoda?! Nyina Pávlovna!? Eleddig legfeljebb Nyina volt, szomszédban lakó súrolófás fehérchseléd. Egy... egy felmosórongy, türkizkék pongyolában!

Sziglacsek közelebb csusszant a lócán Nyina Pávlovnához, meglátta az asszony tekintetére kiülő zavartságot, értetlenséget. Kissé setesután, vigasztalón, átkarolta jobbjaival a nő vállát. „Néha nem árt tágítani a kereteken – vélte –, még ha életveszélyesnek tűnik is a vállalkozás. Az újságíró nő megjósolta cikkében, hogy a lakók életét alapjaiban fogja megváltoztatni az ufó látogatása. Mért ne legyen igaza?”

Miért ne lenne igaza?

– György bácsi nyugodtan alszik. Már nem szenved álmatlanságban, ül a lócán hajnalig – suttogta negédesen Nyina Pávlovna.

Sziglacsek sovány testét vágyserkentő bizsergés járta át. A simogatóan lágy szavak, a nyár este... Meg egyáltalán, ha a városban valahol, akkor csakis a Békejobb utca 10. szám fölött kellett annak az... izének lebegnie.

Intermezzo

Könnyű leakasztani egy bekeretezett fényképet a falról, és odaállni vele a szobaablak elé.

Ronda dolog a halál.

Egy ember az utcában felkötötte magát. Az utca hosszú.

Kell lennie átmenetnek, az emlékekből a nemlétebe.

A nyugdíjas ne nyugodjon! Tétlensége dermesztő. Száműzetés, Szi-béria... brr!

A vaskerítések maholnap az égig nőnek, a kisajtók zárjaiban csikorgnak a kulcsok. Bezárkóztunk. Kint a tábla: ne zavarj! Se vizet, se levegőt. Állítólag, a városnak voltak boldog korszakai. Mikor?

Az ostobának beszélhetsz. Ne ugorj a kútba, s beleugrik. Süködsi nagy ívben került a kutakat, világeletében; értett a szóból. Az elhallgatottakból pláne. A hallgatásban van mosoly, együttérzés, sajnálkozás; a csöndben, a megtanult és kimondható fogalmakon túl, kimondatlanul is ott a halál.

Kár, hogy megöregszünk, megrövidülnek a vágyaink.

Süködsi vaskerítése tíz centivel magasodik a szomszédok magas kerítése fölé. Messzehangzón csikorog a kulcs a zárban. Megolajozni! Minek? Aki és ami kint van, nincs bent. Millió gonddal kevesebb. Csak Magduska ne lenne olyan... otthonülő!

Néha igazán elmehetne a fodrászhoz, a varrónőhöz, netán az intézménybe, ahol dolgozott, amiért élt. Elfeledve lenni, kócosan, loncsosan kikopni az emlékezetből – nem jó.

– Majd holnap – ígéreti, s néz. Tévét néz.

– Még ma! – noszogatja Süködsi, s hallgat. Küldjed, és nem megy. Ostobaság, de sajnos így van, s rakódnak egymásra a napok. Három éve, öt éve? A kerítések meg csak nőnek. Magda nem akarja észrevenni, Süködsi nem tudja nem észrevenni. Kár, hogy megöregszünk, nem látunk át többé a vaskerítésen.

Vagy mégis?

Felakasztotta magát egy ember az utcában. Holott az utca arra való, hogy a város egyik végéből eljussunk a másikba.

Most melyik az egyik, s melyik a másik?

A vég, az, vég: punctum! Könnyű leakasztani egy bekeretezett fényképet a falról, és az ablak elé állva bámulni nap nap után. Magduska

igazán átjárhatna Seder nénihez, a szemközti házba, szomszédolni.

– Majd holnap.

– Még ma! – erősködik Sükösdí, s nem hallgat. A világ, igenis, kegyetlen: kihasznál, meglop és lealjasít. A tétlenség dermesztő, perverz és utálatos. A halál borzalmas, kikerülhetetlen és örök. – Az utcában egy férfi felkötötte magát – közli végül. – Nem a tetőgerendára, a háza előtti akácfára. Hóna alá vette a sámlit, nyakába a kötelet...

Magda néz. Tévét néz. Megtapasztalta – számtalanszor –, félelmetes dolog kutakodni a megtanult, kimondható fogalmakon túl.

Sükösdí a szobaablaknál kilép a szobapapucsából, lábujjhegyre áll. Próbál átkandikálni vaskerítése hegyes tuskéi között, fölött a szemközti ház ablakára. Lám, Seder néni újfent mosolyog, szemmel láthatóan boldog. Könnyű neki. Könnyű leakasztani egy bekeretezett fényképet a falról. Bezzeg a szoba tapétáját nem cserélték, az otromba sifonérokat sem mozdították el helyükről a... csillár is ugyanaz-évek óta.

Mennyi boldogság fér egy fényképre?

Ma, ma van, s minden adott. A gyalupad, a fűrés, a szög és a kalapács – a nyugdíjas ne nyugodjon! Kideríteni és megteríteni nem ugyanaz. Ha kell étlen, szomjan, de addig nem nyugszik... igen, a sarkára kell állnia. Lábujjhegyen az ember tétova, könnyen meginog. Elhítheti a látszat. Még hogy Seder néni megfiatalodott! Ilyet kitalálni is! Ráadásul, a mai világban!

Sükösdí felhúzza szobapapucsát, hátat fordít a szobaablaknak, aztán megtörli bepárasodott szemüvegét. Ami igaz, igaz, a vénlány fodrászhoz jár, új ruhát varratott. Az emberi létnek vannak boldog korszakai. No de, nem tarthatnak a végtelenségig!

– Majd holnap – pötyögi Magda önkéntelenül, s néz. Tévét néz. A sezlón lassan kikopik alóla.

– A ma, ma van – közli Sükösdí, s kész, egész gondolatai támadnak. Úgy véli, visszatért a régi kerékvágásba. A szál deszka nem gond. A fűrész, ha tompa, kireszeli, a kalapácsot, ha kotyog a nyelén, megékeli, és szög is akad még a műhelyben. Csak Magdus ne lenne ilyen... otthonülő!

Egy házi gonddal mindig legyen több a kelleténél, ha létezni akarsz! Kutyaharapást szőrivel. A tétlenség dermesztő. Száműzetés, Szibéria... brr!

Magda meg felszedi a hájas fenekét, elsétál a fodrászhoz, a manikűröshöz, a pedikűröshöz, minden höz-höz és házhoz, ahová el és át kell sétálnia. Nem holnap, még ma! Mert a ma, ma van. Kikopni az emlékezetből – nem jó.

Lábujjhegyen az idő tétova. Merő kételkedés, szorongás. Holnap! Mi az, hogy holnap?

– Még ma elkészítem a sámlit – jelenti ki Sükösdí, s elhallgat. Nincs mit részletezni, mérícskélí, ha egy Sükösdí valamit a fejébe vesz, akkor annak ott helye, és csitt! Fütýöljenek a rigók, csiviteljenek a verebek, s ficseregjenek a fecskék.

Állítólag, tavasz van. Megélénkült az utcában a gépjármű forgalom, gyors egymásutánban lövik fel az úrrakétákat, a média szünet nélkül szájkózza a madárinfluenzáról szóló híreket. Eb ura fakó. Ami, és aki kint van, az nincs bent.

Koszos a szőnyeg, ez igaz, csöpög a konyhai vízcsap, a bejárati folyosó tapétáját megette a nyírok; ajtóról, ablakról pereg a festék, de a műhelyben rend van. Egy nyugalmazott művezető nem hagyja szanaszéjjel a szerszámokat. Egyébiránt, a pedánság apái örökség.

Hatvanon túl nem sok holnap van hátra, muszáj precíznek lenni.

Hóna alá vette a sámlit, nyakába a kötelet... Ostobaság! A kisszékeken ülni kell; állni csak akkor, ha az ablakon függőnyt cserél az ember, vagy át akar kandikálni a szemközti szomszédba. Mi a fészkes fene van egy fényképen annyi bámulnivaló?!

A colostok kiment a divatból, a kútások is mérőszalagot használnak. Mire? A betongyűrűk magassága adott. A deszkaszálak hossza, szélessége ellenben változó, és a fagörcsök sem elhanyagolható tényezők. Nem kerülhetnek a fűrészfogak útjába. Muszáj precíznek lenni. Sükösdí hát, újra és újranyálazza a tintaceruzát. Szemüvege bepárasodik. Nem lenne szabad izgulnia, felbosszantania magát ostobaságokon. Nyugi, egy sámlí nem a világ! Legfeljebb kissé bicegni fog. A Holdnak is vannak fogyatkozásai. Ráadásul, a holdutazás drága, míg egy sámlí mibe sem kerül. Rövid szál, széles deszka, néhány szög, fűrészfog, kalapács, meg egy kis kétkezi munka. A nyugdíjas ne nyugodjon!

Hatvanon túl nem sok holnap van hátra. Holnap! Múltba mélyülő kutakodás, vájkálás – víz meg sehol.

Szög, kalapács a polcon, a kézifűrészfog a gyalupad fölött, szemmagasságban van falra akasztva. A pedánság: erény. De hol a vasvinkli, a hosszúszerű, mért nincs a helyén? A deszka széles, vinkli nélkül lehetetlenség pontos, passzos merőleges vonalakat húzni. Nem bicegni, billegni fog a sámlí; bármikor kicsusszanhat a talpa alól. Világéletében kerülte a kutakat, semmit nem bízott a véletlenre – nem végezheti os-

tobán! Egy... egy meg nem talált vinkli nem döntheti a sírba!

Könnyű leakasztani egy bekeretezett fényképet a falról. Magda meg csak folyton néz. Tévét néz. Mosolya vigyor, sajnálkozása zokogás: mindig eltúlozza magát. Bezzeg, Seder néni boldog, megelégszik egy nem tudom micsoda fotográfiával. Ki lehet azon az átkozott képen, kicsoda?!

Férfi, nő; nászmenet, gyászmenet?

Könnyű neki. Soha nem volt férjnél, a sezlon nem fog kikopni alóla.

Sükösdire elhárít a gyalupadtól – álljon meg a nászmenet! A ma, ma van, nem holnap. Ha nincs rálátásunk a dolgokra, nem kerül meg többé, ami elveszett, s elkallódik, ami a tegnapi még megvolt. Nézni könnyű, lehajolni, meglátni, megtalálni valamit sokkal nehezebb.

A Holdnak fogyatkozásai vannak, a félhomályba vesző zugoknak, sarkoknak árnyai. Kimondhatatlanok és megfoghatatlanok. Felborzolják a pad alatti fűrészporthalmot, fényesítik a falnak támasztott ázó és kapanyelet. Végigmotognak a stelázi polcain, belekukkantanak a dobozokba, skatulyákba, és szállnak, röpködnek, suhannak-gyorsan, gyorsabban, még gyorsabban...

Kell lennie egy átmenetnek az emlékekből a nemlétebe.

Magda áll a műhelyajtóban, néz és megnevez. Sükösdire szenilis vénember, műhelye sötét, cselekvése hiábavaló. Minek nekünk sámli? Az idő idővel kikopik a talpunk alól, magától is.

Magda a műhelyajtóban áll és vár. Tessék, az ura újfent felizgatta magát, elanyátlanodott, szemüvege bepárasodott. Holott illene tudnia: ami, aki kint van, az nincs bent; a lent nincs fent – a kerítések nem nőnek az égig, ahogy az akácfák se. Egyébiránt, Seder néni egy... egy boszorkány!

Magda vár. Sükösdire vár. Ma is jól végezte dolgát, még idejében lakatra zárta a kútházikót; eldugta a szárítókötelet, a vasvinklit az ura elől. Amúgy sincs víz a kútban, öt éve már, hogy kiapadt; hogy egy férfi felkötötte magát az utcában. Öt éve annak, hogy nap nap után Sükösdire körül neszez a halál.

Magduska megszólal:

Egy percre nem tudlak magadra hagyni, kitenni miattad a lábam az udvarról. A napját sem tudom, mikor voltam fodrásznál, varrattam új ruhát...

– Majd holnap... – szól közbe Sükösdire, s elhallgat. Ma már nem kerül meg, ami elveszett, végképp elkallódik, ami tegnapi még megvolt.